

RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

“

Bölgenin Rusya'nın öncelikli çıkar alanlarından biri olmadığı söylenebilir. Rusya'nın asıl ilgi alanı Avrupa güvenliğiyle ilgilidir ve Ortadoğu politikası ise Batı ile ilişkilerinin ve güç çekişmelerinin etkisi altındadır.

”

Dr. Sabir Askeroğlu

*İRAM Dış Politika
Kıdemli Uzmanı*

Rusya'nın küresel stratejisini belirleyen faktörlerden birisi güvenlik algısı ve uluslararası alandaki konumuna ilişkin yaklaşımıdır. Dünya sahnesine tekrar büyük güç olarak geri dönmek Rusya'nın öncelikli jeostratejik çıkarları arasındadır. Rusya'nın Batı ile ilişkisi olduğu gibi Ortadoğu politikası da bu çıkarı çerçevesinde şekillenmektedir. Ortadoğu politikası Rusya için önemli yere sahip olmasına rağmen, söz konusu bölgenin Rusya'nın öncelikli çıkar alanlarından biri olmadığı söylenebilir. Rusya'nın asıl ilgi alanı Avrupa güvenliğiyle ilgilidir ve Ortadoğu politikası ise Batı ile ilişkilerinin ve güç çekişmelerinin etkisi altındadır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Ortadoğu'daki etkisi yok derecede azalan Rusya, 2000'lerden sonra Sovyetler Birliği dönemindeki ilişkilerini tekrar canlandırmaya çalışmıştır. Bölge ülkeleriyle karşılıklı çıkar çerçevesinde ilişki kurmaya başlamıştır. Bölge ülkeleriyle ilişkisini silah ticareti ve enerji alanında yaptığı iş birliği üzerinden geliştirmeye çalışmıştır. Bunun tek istisnası Suriye'nin Tartus Teknik Destek Üssü'nü askeri üsse dönüştürmeye çalışması olmuştur. Dünyanın en stratejik bölgelerinden birinde askeri üsse sahip olması ile Rusya'nın, tekrar büyük güç statüsüne ulaştığını ve bu yönde ilerlemeye devam edeceğini sembolize etmesi beklenmiştir.

Libya Tutumu ve Suriye Stratejisi

2011'de meydana gelen Arap Baharı süreci Rusya'yı endişelendirmiştir. Bahsi geçen sürecin arkasında Batı'nın olduğunu düşünen Rusya, bu süreci 2000'lerin başlarında Sovyetler Birliği eski coğrafyasında meydana gelen “renkli devrimlere” benzetmiştir. Öte yandan, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan süreçlerin dışında kalmasının, Rusya'nın büyük güç statüsünü olduğu gibi güvenliğini de olumsuz etkileyeceği düşünülmüştür. Rusya, sürecin dışında kalarak yaşananlardan olumsuz etkilenmek ile sürece bir şekilde dâhil olarak olumsuz gelişmelerden

daha az zarar görmek arasında tercih yapmak durumunda kalmıştır. Arap Baharı sürecini durduramayacağını bilen Rusya, sürecin ilk aşamasında Batı'nın yanında yer almayı seçmiş; Muammer Kaddafi'nin devrilmesine yönelik Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) askeri müdahalesinin önünü açan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararının çıkmasını sağlamıştır. Bunun karşısında Batı'yla Avrupa güvenlik sisteminde iş birliği yapmayı isteyen Rusya, Avrupa'da NATO çerçevesinde şekillenen füze savunma sisteminde yer almayı hedeflemişse de istediğini elde edememiştir. Batı ile Avrupa güvenliği konusunda uzlaşmadığı gibi Kaddafi'nin devrilmesinden sonra Libya ile ilişkileri yok derecede azalmıştır.

Hem Libya'yı kaybeden hem de Avrupa'dan dışlanmaya devam eden Rusya, bölge politikasını tekrar gözden geçirmiş ve bu kez Ortadoğu'da ikili strateji izlemeye başlamıştır. Bu çerçevede, bir taraftan bölgedeki en yakın ortağı olan Suriye iktidarının düşmesine izin vermemek, diğer taraftan ABD ile tekrar iş birliği fırsatını daha güçlü bir şekilde yakalamak öncelikli hedefleri olmuştur. Bu sayede hem Doğu Akdeniz'deki Tartus

Deniz Üssü'nü korumayı hem de sınırlarının çok ötesinde ulusal çıkarlarını savunma olanağına sahip büyük güç olarak kabul görülmeyi amaç edinmiştir.

Suriye'de kızışan iç savaşta Şam rejimine silah yardımı ve diplomatik destek vermekle yetinen Rusya'nın Batı'yla ilişkileri, 2014 tarihli Ukrayna müdahalesi neticesinde bir kez daha değişmiştir. Rusya, artık ulusal çıkarlarını askerî kuvvet kullanarak savunmaya başlamış ve Ortadoğu stratejisini "güç politikasına dayalı diplomasi" üzerine inşa etmiştir.

“

2014 Ukrayna müdahalesinin ardından Avrupa güvenlik sisteminden tamamen dışlanan Rusya, aynı zamanda Avrupa'yla ekonomik ve ticari ilişkilerini de kesme noktasına gelmiş; hatta Avrupa ülkeleri Rusya'ya karşı ağır yaptırımlar uygulamışlardır.

”

Askerî Müdahaleden Yalnızlığa

2014 Ukrayna müdahalesinin ardından Avrupa güvenlik sisteminde tamamen dışlanan Rusya, aynı zamanda Avrupa'yla ekonomik ve ticari ilişkilerini de kesme noktasına gelmiş; hatta Avrupa ülkeleri Rusya'ya karşı ağır yaptırımlar uygulamışlardır. Rusya, Ukrayna müdahalesi nedeniyle uluslararası toplum nezdinde eleştirilmesi ve yalnızlaşması neticesinde yeni bir iş birliği alanına ihtiyaç duymaya başlamıştır. Suriye İç Savaşı ise bunun için uygun bir zemin oluşturmuş gibi görünmektedir.

açısından da zorunlu hâl almaya başlamıştır. Biri olumsuz bir diğeri ise olumlu olmak üzere Suriye’de Rusya açısından iki önemli gelişme yaşanmıştır. Birincisi, Suriye muhalefeti karşısında Şam rejimi yıkılma noktasına gelmiş ve Rusya’nın desteğine ihtiyacı duymuştur. İkincisi ise DAES’in güçlenmesi nedeniyle uluslararası terörizme karşı iş birliği süreci başlamıştır. Buradan hareketle söz konusu nedenler, Rusya’nın Eylül 2015 yılında Suriye’ye askerî müdahalede bulunmasının önünü açmıştır.

Rusya bir taraftan terörle mücadele adı altında Suriye’de ABD ile iş birliği arayışına girerken diğer taraftan da bu sayede Şam rejiminin yıkılmasını engellemiştir. Böylelikle Rusya, Suriye güç dengesini Şam lehine değiştirmeyi başarmış; asker sayısını artırarak bölgeye kapsamlı bir şekilde yerleşmiş ve ABD ile Suriye krizinin çözümüne yönelik iş birliği sürecini başlatmış ve sürdürmüştür.

“2015’te yaşanan uçak krizi ise bunun sonucudur. Söz konusu kriz, Rusya’nın Suriye’deki konumunu olumsuz etkileyen gelişmelerden biri olmuştur. Türkiye ile bozulan ilişkiler Rusya’nın Suriye politikasını olumsuz etkiledi. O tarihten itibaren Rusya Suriye’deki asker ve silah sayısını iki katına çıkarmış ve askerî operasyonlarını daha da yoğunlaştırmıştır.”

O dönemler ABD Suriye muhalefetine destek verirken, Rusya’nın görevi Şam rejimini görüşme masasına oturtmak olmuştur. Bu çerçevede, Rusya’nın terörle mücadele adı altında Suriye muhalif güçlerine yönelik askerî operasyonlarını artırması sadece ABD ile değil, Rusya’nın Türkiye ile olan ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. 2015’te

yaşanan uçak krizi ise bunun sonucudur. Söz konusu kriz, Rusya’nın Suriye’deki konumunu olumsuz etkileyen gelişmelerden biri olmuştur. Türkiye ile bozulan ilişkiler Rusya’nın Suriye politikasını olumsuz etkiledi. O tarihten itibaren Rusya Suriye’deki asker ve silah sayısını iki katına çıkarmış ve askerî operasyonlarını daha da yoğunlaştırmıştır.

Rusya’nın Suriye’deki konumunu olumsuz etkileyen bir diğer gelişme ise ABD’nin Suriye’deki politikaları olmuştur. ABD’nin Suriye’deki askerî faaliyetlerini Fırat’ın doğusuyla sınırlı tutarak önceliğini DAES’le mücadeleye vermesi, Suriye krizinin çözümüne ilişkin Rusya-ABD diyalogunu sona erdirmiştir. Bu doğrultuda, Cenevre Barış Görüşmeleri çerçevesinde ABD ve diğer Batı ülkeleriyle beklediği yakınlaşmayı sağlayamayan fakat aynı zamanda Suriye’de giderek şiddetlenen iç savaş ortamında yalnızlaşan Rusya bölgesel aktörlerle

iş birliği yapmak durumunda kalmıştır.

“

Rusya'nın iş birliği yaptığı aktörlerden biri İsrail olmuştur. 2016'da iki aktör arasında yapılan mutabakat çerçevesinde, Rusya ile İsrail Suriye'de birbirinin operasyonlarına karşı tarafsız kalması ve planlanan operasyonları bildirmesi kararlaştırılmıştır.

”

Yeni Ortaklar Arayışı

Rusya'nın iş birliği yaptığı aktörlerden biri İsrail olmuştur. 2016'da iki aktör arasında yapılan mutabakat çerçevesinde, Rusya ile İsrail Suriye'de birbirinin operasyonlarına karşı tarafsız kalması ve planlanan operasyonları bildirmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan mutabakat, İsrail'e Suriye'deki Rusya'nın stratejik ortağı İran'ın askerî üs ve silahlı milislerine karşı hava operasyonu düzenleme hakkı tanımıştır. Bunun karşılığında ise İsrail, Rusya'nın ABD ile diyalogunu sağlama konusunda yardımcı olmayı öngörmüştür. Sonuç iti-

barıyla Rusya-İsrail mutabakatı, Rusya ile İran arasındaki en sorunlu konu hâline gelmiştir.

Rusya'nın yakınlaşmak istediği aktörlerden bir diğeri de Türkiye olmuştur. Rusya, uçak krizinden sonra Türkiye'yle ilişkilerini tekrar normalleştirmek için diplomatik görüşmeleri başlatmak istemiştir. Türkiye de bu yönde bir arayış içine girmiştir. Ankara ile Moskova'nın Suriye'deki çıkarlarının örtüşmeye başlaması, 2017'de başlayan Astana sürecine ivme kazandırmıştır. Bu kapsamda Astana ve Soçi Görüşmeleri, Suriye'nin batısında yaşanan siyasi gelişmelere yön vermeye başlamış; Türkiye-Rusya-İran arasında kurulan üçlü mekanizma Türkiye ile Rusya arasındaki iş birliğini yeni düzeylere çıkarmıştır. Rusya, 2015'te ABD ile yapamadığını 2017'den itibaren Türkiye'yle yapmaya başlamış ve Suriye de kendisine yeni bir ortak kazanmıştır. Türkiye ise Rusya ile yürüttüğü diplomatik ve askerî ilişki üzerinden kendi güney sınırlarının güvenliğini sağlamıştır.

Suriye krizinin çözümüne yönelik Türkiye ile Rusya önderliğinde yürütülen Astana süreci, Rusya'nın Ortadoğu diplomasisi açısından büyük bir başarı olarak görül-

üştür. Hatta diğer kriz alanları için de bir model olarak sunulmuşsa da 2019'un başından itibaren Libya'da yaşanan gelişmelerin etkisiyle Rusya'nın bölge politikası tekrar değişmeye başlamış ve Suriye'de göreceli var olan uzlaşma ve iş birliği krize dönüşmüştür.

2011'den sonra taraflarla eşit ilişki içerisinde olduğunu ileri süren Rusya, 2016'dan itibaren Libya İç Savaşı sırasında sahneye çıkan Hafter'le ilişkilerini geliştirerek Libya iç siyasetinde rol almaya başlamıştır. Rusya'nın bu desteği ise Hafter'in 2019'un başında Trablus'a yönelik saldırıya geçmesini cesaretlendirmiştir. Hafter'i "Wagner" isimli özel askerî şirket üzerinden gayriresmî olarak destekleyen Rusya; aynı zamanda Libya krizinin ortaya çıkmasıyla Mısır, BAE ve Suudi Arabistan'la tekrar yakınlaşmıştır. Mısır ile askerî teknik alanda, Suudi Arabistan ile de enerji alanında iş birliği elde etmeyi amaçlamıştır. Rusya'nın bu tutumu, doğal olarak meşru Libya Mutabakat Hükûmetini destekleyen Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getirmiştir. Bu noktada, Libya'daki güç mücadelesi İdlib krizinin tekrar ortaya çıkmasına yol açmış ve Astana süreci sekteye uğramaya başlamıştır. İdlib krizi üzerinden Türkiye'nin Libya'daki çıkarlarından vazgeçmesini isteyen Rusya, Libya konusunda Hafter'i desteklemeye devam etmişse de 5 Mart'ta Moskova'da imzalanan mutabakatla İdlib konusunda Türkiye ile mutabakat zeminini tekrar sağlamıştır. Diğer taraftan sonuç itibarıyla özellikle Libya ve Suriye krizlerinde görüldüğü üzere artık Rusya, Ortadoğu'daki iki krizin parçası hâline gelmiştir. ■

